

УДК 811.161

І. П. Литвин,

викладач

(Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу)

lytvyn_i_wat2006@yahoo.com

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ДІАЛОГУ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Стаття присвячена дослідженню художнього діалогу як одного з потужних дидактичних засобів вивчення дисципліни "Українська мова як іноземна". Встановлено, що художній діалог виконує ряд важливих функцій. Він сприяє формуванню у студентів-іноземців особистісно-ціннісного уявлення про дійсність, допомагає адаптуватись до соціокультурного середовища, збагачує когнітивно-інтелектуальну та емоційну базу реципієнта, задає модель потенційних комунікативних ситуацій, у які може потрапити людина.

Ключові слова: лінгводидактика, художній діалог, українська мова як іноземна, комунікативна ситуація.

Постановка проблеми. Одним з актуальних завдань сучасної лінгводидактики є вивчення усіх засобів, що впливають на ефективне опанування української мови як іноземної. До них належить і художній діалог. Акумулюючи експресивні, аксіологічні, динамічні ресурси мовлення, він здатний максималізувати моральний та естетичний вплив на особистість. Художній діалог розвиває мовне чуття та мовний смак, тренує слух та пам'ять, формує вміння сприймати та інтерпретувати художні твори, висловлювати особистісне ставлення до них.

Окремі аспекти художнього діалогу потрапляли у коло зацікавлень відомих вітчизняних та зарубіжних учених. Серед них відзначимо дослідження Ф. С. Бацевича, П. С. Дудика, О. А. Земської, Т. М. Колокольцевої, О. А. Лаптева, Г. Г. Почепцова, О. Б. Сиротиніної, та ін., проте у них відсутній окремий комплексний аналіз, що й обумовило актуальність нашого дослідження.

Мета наукової статті – розкрити лінгводидактичні особливості використання художнього діалогу на заняттях з української мови як іноземної. Для досягнення поставленої мети потрібно розв'язати такі завдання:

1) проаналізувати різноаспектні інтерпретації поняття "діалог", "художній діалог" у сучасній лінгводидактиці;

2) розглянути застосування художнього діалогу у процесі навчання студентів-іноземців.

Виклад основного матеріалу. Значний інтерес до теорії та практики діалогічного мовлення сформований наприкінці 40-х – початку 50-х років минулого століття. Проте поняття "діалог" зустрічаємо ще у працях відомих філософів Платона, Арістотеля та інших. Так, наприклад, Демокрит викладав суперечки зі своїм опонентом чи розмови з учнями у формі діалогу, а учні Сократа вважали, що чергування запитань та відповідей є основою методики навчання їхнього вчителя. У Стародавній Індії також надавали значної уваги діалогічному мовленню як способу ведення дискусії – основного компоненту виховання. До наших часів дійшло відоме індійське правило суперечки: "Перш, ніж спростувати думку свого супротивника, потрібно впевнитися, що її зрозуміли правильно". Через те правилам ведення діалогічного спілкування там навчали ще з дитинства. Сьогодні, у зв'язку зі швидким розвитком технологій, діалогізація відіграє головну роль у суспільстві.

Діалог – це форма комунікації, при якій відбувається обмін висловлюваннями між двома і більше учасниками, відображає втілення мови у конкретних ситуаціях. Діалог сприяє виявленню характеру співрозмовника, його комунікативних здібностей, інтересів, рівня культури тощо. Зазначимо, що у діалогічному мовленні відбувається не хаотичний обмін репліками, а логічно-структурована система їхніх поєднань.

Художній діалог є стилізованою формою розмовного мовлення. Будучи потужним дидактичним засобом, він розвиває та поглиблює комунікативні компетенції іноземців, вчить правильно використовувати мовленнєві уміння і навички відповідно до теми спілкування, слугує джерелом красномовної інформації та розвиває чуття мови. Окрім того, художній діалог практично закріплює граматичні правила, формує естетичний смак, допомагає досягнути ментальні риси народу та допомагає набувати практичного досвіду спілкування.

Потрібно звернути увагу на те, що студенти-іноземці, які лише починають вивчати українську мову як іноземну, використовують прості конструкції (наприклад, "Добрий день", "До побачення", "Дякую", "Прошу", "Як справи?", "Чудово", "Ходімо!" тощо). Проте з часом побудова речень ускладнюється, здійснюється розвиток мовленнєвих здібностей, збагачується вокабуляр та набувається досвід міжособистісного спілкування.

У нашому дослідженні ми проаналізуємо специфіку вивчення української мови як іноземної за допомогою художніх діалогів. Їх використання сприяє швидкому запам'ятовуванню слів, фраз та речень, сприяє виробленню умінь і навичок комунікації студентами-іноземцями й підвищенню мовленнєвої культури, роблячи їхній словниковий запас багатшим. Таким чином, відбувається нагромадження

різноманітних мовних засобів комунікації, які виявлятимуться у конкретних соціально-побутових ситуаціях. Студенти у процесі оволодіння мовою знайомляться з українською культурою, традиціями та побутом, що вказує на потребу впровадження діалогічного мовлення ще на початку навчального процесу.

Діалог сповна відображає модель спілкування, що поєднує вербальні та невербальні засоби комунікації. Це суттєво сприяє розвитку мовленнєвих здібностей студентів-іноземців, їх конкретно-чуттєвому уявленню про ситуацію та передачу емоційного стану співрозмовника. Зауважимо також, що діалогізація передбачає засвоєння двох видів мовленнєвої діяльності – слухання і говоріння, тому іноземці відчують емоційне задоволення у процесі подолання мовних та психологічних перепон у певних ситуаціях реального спілкування.

Однією з важливих дидактичних функцій художнього діалогу є формування у студентів-іноземців особистісно-ціннісного уявлення про дійсність. Аналізуючи ту чи іншу комунікативну ситуацію, іноземець вчиться висловлювати своє ставлення до осіб та їхніх дій. Динамічний, експресивний художній діалог здатний вплинути на почуття та емоції студента, спонукати його до формування певних аксіологічних орієнтирів. Наприклад:

- *Дозвольте з вами переговорити.*

- *Прошу.*

- *Мені сказали, що ви лікар Марії Стоянівни, тієї, що без ніг.*

- *Так, я...*

- *Я син її.*

- *Дуже добре. Вона мовчить, у собі затаїлась, прикро їй тут самій. Навідуйтеся частіше [1: 280].*

У наведеному тексті автор розгортає діалог крізь призму ціннісних домінант. Розкриваючи міжособистісні стосунки матері і сина, він акцентує на відчуженості, прохолодних стосунках цих людей. Драматизм ситуації посилює вада героїні – "тією, що без ніг", а також байдужість сина ("навідуйтеся частіше"). Наслідком таких стосунків є глибока психологічна прірва, у якій опиняється жінка. На це вказують текстові маркери, які ідентифікують внутрішній стан героїні: "вона мовчить", "у собі затаїлась", "прикро їй тут самій".

На нашу думку, аналізуючи комунікативну ситуацію, викладач повинен зацентрувати на аксіологічно значущих компонентах діалогу, спонукаючи таким чином студента до роздумів над життєвими цінностями людей, важливістю емпатії у міжособистісних стосунках.

В іншому випадку художній діалог сприяє формуванню готовності студента-іноземця до активної взаємодії з навколишнім соціокультурним середовищем, у якому діють певні ментальні поведінкові закони. Розуміння і сприйняття цих правил – важлива умова соціальної адаптації. Художній діалог, відтворюючи потенційні комунікативні ситуації, накреслює шляхи зменшення соціокультурної і ментальної прірви у розумінні взаємостосунків між людьми. Наприклад:

- *Куди після музучилища? – спитав.*

- *До конси.*

- *А що таке "конса"?*

- *Консерваторія. А ти після коледжу?*

В інститут нафти і газу, на механічний.

Вони бродили нічним містом... Потім... Оксані майнула геніальна думка...

- *Прийди завтра до мене о восьмій вечора. Буде маленьке свято.*

- *День народження?*

- *Ні. Але це не має ніякого значення... Гаразд?*

- *Гаразд [1: 387].*

Отже, комуніканти, які беруть участь у діалозі, належать до однієї вікової групи, у них спільні мрії – вступити до вищого навчального закладу. Комунікативна взаємодія відбувається невимушено, природно, відчувається бажання молодих людей продовжити свої стосунки. Навіть вживання сленгового слова "конса" є адекватним. Цей сленгізм сприяє продовженню комунікації і розумінню реальної життєвої ситуації. Запрошення дівчини не сприймається у контексті як вияв порушення норм моральної поведінки. Однак така ситуація може бути неадекватною, соціально "агресивною" для студентів-іноземців, у яких сформувалось інше ментальне уявлення про взаємостосунки між хлопцем і дівчиною. Саме художній діалог найприродніше дозволяє показати поведінкові моделі людей, що належать до того соціокультурного простору, у якому живе іноземець.

Таким чином, моделювання комунікативних ситуацій – одна з найважливіших функцій художнього діалогу. Відтворюючи факти живого спілкування, спонтанне мовлення, він доповнює модель світосприйняття і світобачення людини.

В іншому випадку художній діалог сприяє збагаченню когнітивно-інтелектуальної бази студента-іноземця, розширюючи його уявлення про природу, світ, людину. Однією з найскладніших пізнавальних систем є, безперечно, мова. Зважаючи на це, розуміння усіх семантичних і синтаксичних зв'язків, можливих у побудові словосполучень, інколи є складним завданням для студента-іноземця. Через те

введення у структуру практичного заняття художнього діалогу, який би відображав тонкощі лексико-стилістичного і граматичного вживання одиниць мови, є, на нашу думку, правильним методичним рішенням. Живе експресивне мовлення персонажів сприяє кращому розумінню і засвоєнню слів і словосполучень. Наприклад:

- *А ти знаєш, люба, що є першоозначуваним слова "пізнавати"?*

- *Не знаю.*

- *Французькою "пізнавати" connaitre буквально означає "народитися разом".*

- *"Разом"? Цікаво...*

- *"Пізнати людину", "пізнати жінку", "пізнати кохання"...*

- *Це ж народитися разом у коханні, як у купелі... Гарно як... [1: 429].*

Основою розгортання діалогу між комунікантами є скерування розмови в лінгвістичне русло. Інтерпретуючи буквальный переклад французької лексеми "connaitre", співрозмовники виокремлюють у її значенні сему "народитися разом". Саме вона є ключовою у визначенні актантів українського дієслова "пізнати" (пізнати людину, пізнати жінку, пізнати кохання). Такий художній діалог, на нашу думку, формуює естетичний смак та мовне чуття студента-іноземця.

Акумулюючи у своїй структурі експресивні засоби мовлення та репрезентуючи багатство одиниць живого спілкування, художній діалог є потужним засобом збагачення поведінково-емоційного досвіду студента-іноземця. Наприклад:

- *Олю... ти?*

- *Я, Соломіє.*

- *Я не впізнала спершу. Вибач.*

- *А я вже не та, яку ти знала. Не дивно.*

Вони обидві не могли розпочати розмови, знали бачили, відчували, що між ними прірва – і далеко не вікова.

- *Не питай, бо не треба, щоб ти... Я сама все розповім. Нам їхати дві години – наслухаєшся [1: 330].*

У наведеному сегменті тексту представлена ситуація, що відображає комунікативну лакуну у стосунках співрозмовників. Емоційне напруження зустрічі двох колишніх знайомих передає незавершене речення, ремарка автора (*Вони обидві не могли розпочати розмову, знали бачили, відчували, що між ними прірва – і далеко не вікова*), кореферентні одиниці (*Оля; не та, яку ти знала*).

Опрацювання такого типу діалогу на занятті демонструє іноземним студентам множинну емоційних реакцій, які можуть реалізуватись у спілкуванні, і засобів, що "працюють" на забезпечення експресивності мовлення.

Висновки. У процесі вивчення української мови як іноземної важливу роль відіграє художній діалог, який доцільно вводити на початку навчального процесу. Будучи потужним дидактичним засобом, він виконує ряд важливих функцій. Художній діалог сприяє формуванню у студентів-іноземців особистісно-ціннісного уявлення про дійсність, допомагає адаптуватись до соціокультурного середовища, збагачує когнітивно-інтелектуальну та емоційну базу реципієнта, задає модель потенційних комунікативних ситуацій, у які може потрапити людина, накреслюючи при цьому шляхи зменшення соціокультурної та ментальної прірви між співрозмовниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайно М. Жінка з келихом дощу. Вибране / М. Вайно. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2006. – 450 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
3. Дудик П. С. Стилістика української мови : навч. посіб. / П. С. Дудик. – К. : Академія, 2005. – 368 с.
4. Колокольцева Т. Н. Специфические коммуникативные единицы диалогической речи / Т. Н. Колокольцева. – Волгоград : Изд-во ВГУ, 2001. – 261 с.
5. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, 2001. – 656 с.
6. Скорина Л. В. Аналіз художнього твору : навч. посібник для студентів гуманітарних спеціальностей / Л. В. Скорина. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 424 с.
7. Романюк І. В. Діалог в оповідному тексті: структурно-семантичні та стилістичні функції : автореф. ... канд. філол. наук : 10.02.01 "Українська мова" / Ілона Валентинівна Романюк. – Одеса, 2010. – 20 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vayno M. Zhinka z kelykhom doshchu. Vybrane / M. Vayno. – Ivano-Frankivsk. : Lileya-NV, 2006. – 450 s.
2. Batsevych F. S. Osnovy komunikativnoyi linhvistyky : pidruchnyk / F. S. Batsevych. – K. : Akademiya, 2004. – 344 s.
3. Dudyk P. S. Stylystyka ukrayinskoyi movy : navch. posib. / P. S. Dudyk. – K.: Akademiya, 2005. – 368 s.
4. Kolokol'tseva T. N. Spetsificheskie kommunikativnye edynitsy dialogicheskoy rechi / T. N. Kolokol'tseva. – Volgograd : Izd-vo VGU, 2001. – 261 s.
5. Pocheptsov G. G. Teoriya kommunikatsii / G. G. Pocheptsov. – M. : Refl-buk, K. : Vakler, – 2001. – 656 s.
6. Skoryna L. V. Analiz khudozhnioho tvoruu / navchalnyi posibnyk dlya studentiv humanitarnykh spetsialnostey. / L. V. Skoryna. – Ternopil : Navchalna knuha – Bohdan, 2013. – 424 s.

7. Romanyuk I. V. Dialoh v opovidnomu teksti: strukturno-semantychni ta stylistychni funktsiyi : avtoref. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 "Ukrayinska mova" / Iona Valentynivna Romanyuk. – Odesa, 2010. – 20 s.

Матеріал надійшов до редакції 27.03. 2014 р.

Лытвын И. П. Лингводидактические особенности использования художественного диалога на занятиях по украинскому языку как иностранному.

Статья посвящена исследованию художественного диалога как одного из мощных дидактических средств изучения дисциплины "Украинский язык как иностранный". Установлено, что художественный диалог выполняет ряд важных функций. Он способствует формированию у студентов-иностранцев лично-ценностного представления о действительности, помогает адаптироваться к социокультурной среде, обогащает когнитивно-интеллектуальную и эмоциональную базу реципиента, задает модель потенциальных коммуникативных ситуаций, в которые может попасть человек.

Ключевые слова: лингводидактика, художественный диалог, украинский язык как иностранный, коммуникативная ситуация.

Lytvyn I. P. Linguodidactic Peculiarities of the Fictional Dialogue Use at Ukrainian as a Foreign Language Classes.

This article is devoted to the fictional dialogue studies as a powerful didactic means of teaching the discipline "Ukrainian as a Foreign Language". One of the topical tasks of modern linguodidactics is the study of all means having the impact on the effective learning Ukrainian as a foreign language. Fictional dialogue belongs to them. It is found out that fictional dialogue can maximize moral and aesthetic influence on the personality by accumulating expressive, axiological, dynamic speech resources. It is figured out that one of the most important didactic functions of the fictional dialogue is to form the value of personal understanding of the real situation. An international student masters to express the attitude to people and their actions analyzing any communicative situation. Dynamic and expressive fictional dialogue can impact the student's feelings and emotions and induce to form specific axiological orientations. It's also established that the fictional dialogue promotes to prepare an international student actively interact with the socio-cultural environment, where some behavioral laws exist. It is cleared out that a fictional dialogue outlines the ways to decrease socio-cultural and mental abyss in understanding the relations between people. Moreover a fictional dialogue enriches cognitive and intellectual basis of the international student, broadens the outlook on nature, world, human-being. Accumulating in its structure expressive speech means and representing the wealth of live communication, fictional dialogue is considered to be a powerful means of enriching an international student's behavioral-and-emotional experience.

Key words: linguodidactics, artistic dialogue, Ukrainian language as a foreign, communicative situation.